

**МЕЦЕНАТСТВО ЯК ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО НЕДЕРЖАВНОЇ
ПІДТРИМКИ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ**

(оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованими документами 2013–2014 рр.)

Рівень життя кожної країни великою мірою залежить від того, який відсоток її населення займається благодійною діяльністю – важливою складовою громадянського суспільства і вагомим сегментом соціокультурного розвитку. В Україні, на жаль, цей відсоток не такий великий, яким міг би бути, зважаючи на давні традиції меценатства.

Починаючи ще з часів Київської Русі благодійництво в українській традиції займає значне місце. Україна, так історично склалося, довгий час не мала державності, яка стала б на захист української культури, мистецтва, освіти, науки, мови. Тому знаходилися філантропи та шанувальники українства, які зробили вагомий внесок у збереження та розбудову української нації.

Меценатство було своєрідною сімейною традицією багатьох династій дворян, купців, інтелігенції, що визначало напрямки і масштаби їх діяльності. Наша історія свідчить про традиції добротворення родинних династій Терещенків, Бродських, Ханенків, Харитоненків, Яхненків. За роки незалежності в Україні з'явилося чимало наукових досліджень, що відкривають цікаві сторінки життя таких непересічних особистостей і філантропів, як К. Острозький, І. Мазепа, Г. Галаган, В. Симиренко та інші [1].

У спадок від меценатів ми отримали прекрасні будівлі музеїв, бібліотек з їх безцінними колекціями, театри, церкви та безліч інших осередків духовного життя та предметів, що стали культурним надбанням нації. Для прикладу можна згадати теперішній Національний музей мистецтв імені Богдана і Варвари Ханенків у Києві, або Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького. Можна навести навіть приклад цілих музейних комплексів, один із них – Національний історико-культурний заповідник «Качанівка», що розкинувся на берегах річки Смош в селищі Качанівка Ічнянського району Чернігівської області. Створений на основі палацового ансамблю та парку

дворянської садиби родини Тарновських, він, до речі, є на сьогодні єдиною серед українських садиб, що збереглася в комплексі [2].

«Родинне меценатство» Тарновських, що припадає на ХІХ ст., є прикладом високого служіння суспільству. Власник маєтку – Г. Тарновський (1788–1853) – підтримував бідних митців, що не мали свого притулку. В Качанівці свого часу гостювали композитор М. Глінка, письменник М. Гоголь, живописець В. Штернберг, історик М. Маркевич, поет В. Забіла та інші видатні діячі культури та мистецтва. У 1842 році в гостях у донатора творчої інтелігенції побував сам Т. Шевченко і подарував йому одну з найкращих своїх картин – «Катерину».

А не менш уславлений племінник Г. Тарновського – колекціонер-меценат В. Тарновський (молодший), заповів ще за життя Чернігівському губернському земству свою українознавчу колекцію для створення на її базі музейних експозицій. Основу цього унікального зібрання склали козацькі реліквії і безцінна шевченкіана. Серед раритетів колекції – шабля Б. Хмельницького, особисті речі І. Мазепи, Семена Палія, П. Полуботка, К. Розумовського, козацькі шаблі, клейноди, гетьманські універсали, портрети багатьох відомих діячів козацького руху. Качанівську колекцію сучасники оцінили в кілька сотень тисяч карбованців сріблом.

Інтерес до цієї колекції 1880 року привів у Качанівку І. Репіна для продовження роботи над знаменитою картиною «Запорожці пишуть листа турецькому султану». Протягом майже всього літа художник замальовував козацькі реліквії, писав портрети господарів садиби, пейзажі, працював над картиною «Вечорниці».

Як відомо, родина Тарновських сприяла творчому генію Кобзаря, а під час арешту і слідства над поетом переховувала його вірші. По звільненню Т. Шевченка із заслання, аби підтримати його матеріально і морально, В. Тарновський (молодший) як глибоко культурний український меценат і патріот разом із поміщиками Галаганамі купив 17 малюнків Т. Шевченка, тим самим поклавши початок колекціонуванню його творчої спадщини. Власне завдяки цьому патріотичному акту Україна володіє більшістю збережених Шевченкових творів як поетичних, так і малярських, а також особистих речей [1].

У сьогоднішній Україні благодійний сектор справляє відчутний вплив на національну економіку, науку, культуру, освіту та суспільні відносини. Розгалужена система благодійних організацій охоплює переважну більшість сфер життєдіяльності українських громадян. Тож очевидно, що державна

підтримка благодійного руху в Україні здатна не тільки сприяти отриманню своєчасної допомоги адресатам, підвищенню забезпечення культурно-освітніх потреб громадян, але й у цілому підтримувати необхідний рівень соціального клімату, знизити навантаження на державний бюджет.

Примітно, що у країнах Заходу шляхом залучення альтернативних державним джерел, передусім, з комерційного сектору через механізм благодійництва вдалося перетворити культурну сферу на прибутковий сегмент національних економік цих країн.

Загальною тенденцією розвитку культурного життя у західноєвропейських країнах є утвердження нових підходів у фінансуванні цієї сфери суспільних відносин. Так, у Бельгії та Великій Британії передбачене стимулювання спонсорства шляхом вилучення суми, витраченої на рекламу та маркетингові операції, з обсягів, що обкладаються податком. В Австрії та Франції спонсорство трактується як маркетингові витрати компанії на рекламу, що не оподатковуються. У США розмір добродійних пільг складає до 10 % доходу компанії; з пожертв у грошовій формі можна отримати податкове вирахування в межах 50 % річного доходу, з пожертв не в грошовій формі – 20-30 %. В Угорщині дозволено відрахування на меценатство 70 % прибутку підприємств і компаній, Німеччині – 33,2 % [3].

Наша держава активно підтримує розвиток благодійництва та меценатства, створюючи для цього сприятливі умови. У першу чергу шляхом вдосконалення законодавчої бази. Сьогодні правові відносини у сфері меценатства регулюються Конституцією України, Цивільним, Господарським та Податковим кодексами України, Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р.

Поза увагою законотворців залишились особливості меценатської діяльності, не визначено мету, напрями і форми діяльності меценатів, не вирішено питання із засобами стимулювання. Поряд із цим, законодавче забезпечення меценатської діяльності та соціальної роботи в нашій державі не є сталим: Верховна Рада України постійно ухвалює нові закони, що стосуються певних аспектів соціогуманітарної сфери. Водночас Президент України підписує укази, Кабінет Міністрів приймає постанови, програми, Міністерство культури, як і деякі інші відомства, випускає власні нормативні акти, які спрямовують меценатство на розвиток соціогуманітарної сфери України тощо.

Сучасна нормативна база України розглядає меценатство як добровільну безкорисливу матеріальну, фінансову, організаційну та іншу підтримку фізичними особами набувачів благодійної допомоги, але дане тлумачення не

розкриває всієї багатогранності палітри меценатства. Все частіше лунає думка фахівців про те, що для удосконалення правових механізмів державного регулювання благодійності та меценатства доцільне прийняття окремого законопроекту, що регулює правовідносини у сфері меценатської діяльності [4].

Позитивним явищем можна назвати кроки в напрямі співпраці влади і громадських організацій на ниві меценатства. Сфера діяльності благодійних фондів включає в себе, зокрема, допомогу в галузі культури, мистецтва, освіти, науки, просвітництва з метою збереження та примноження культурних багатств, пропаганди духовних цінностей, сприяння розвитку творчих особистостей.

Сьогодні коштом меценатів проводиться реконструкція будівель музеїв і театрів, зводяться храми, реставруються мистецькі твори; бібліотеки отримують у подарунок книги, музичні школи – інструменти; крім того, організуються виставки, аукціони та інші благодійні акції на підтримку талановитих художників, музикантів, письменників, юного покоління митців.

Останніми роками все більше набирає обертів благодійний рух серед самих митців на підтримку тих чи інших соціально важливих проектів. Таким чином, у сучасному житті можна знайти безліч форм і засобів для такої допомоги, головне – бажання.

Неможливо переоцінити важливість меценатства в умовах існуючої політичної та фінансової кризи, адже наша держава не має такого потужного арсеналу підтримки гуманітарної сфери, яким володіють, приміром, країни Європи. Проте вона вдається до певних адміністративних заходів та відповідного нормотворення аби покращити ситуацію у цій сфері й створити сприятливі умови для розвитку благодійного сектору.

Варто також зазначити, що впродовж усіх років державної незалежності України фіксується статистичне зростання кількості зареєстрованих благодійних організацій (БО). Заслужує на увагу й те, що в благодійному секторі України протягом останніх років намітилася тенденція до об'єднання БО у співтовариства, що дозволяє більш ефективно розвивати взаємодію між ними.

Стратегічними напрямками діяльності таких БО, зазвичай, є: поліпшення якості комунікацій між благодійниками та бенефіціарами, створення можливостей для їх діалогу; допомога у здійсненні системної благодійності; інформування суспільства та популяризація культури благодійництва; удосконалення законодавчих, фінансових, економічних та соціальних умов

провадження добродійності; інституційний розвиток БО та захист інтересів їх членів [3].

За чисельністю найбільшими на сьогодні організаціями є «Український форум благодійників» та Всеукраїнська благодійна організація «Асоціація благодійників України», діяльність якої відома і в Україні, і в цілому світі. Цьому вона завдячує Міжнародному конкурсу з української мови імені Петра Яцика, в якому беруть участь мільйони школярів та студентів як в Україні, так і поза її межами. Цей проект Ліги стартує 9 листопада, в День української писемності та мови, і має на меті утвердження державного статусу української мови, підняття її престижу серед молоді, виховання поваги до рідної культури.

Відомо, що фундатором Ліги українських меценатів став канадський громадський діяч, бізнесмен і видатний меценат українського походження П. Яцик. А ідея своєрідного мовного марафону визріла в далекому Торонто (Канада). Нею П. Яцик і поділився з виконавчим директором Ліги українських меценатів М. Слабошпицьким та директором своєї місцевої Освітньої фундації – М. Стехом. Разом вони означили мотивацію і розробили сюжет масового і масштабного дійства, спрямованого на піднесення соціального престижу державної мови в Україні. І, що важливо, конкурс обов'язково мав отримати статус міжнародного, адже дітям в Україні важливо відчувати, що є велика світова українська родина, і українська мова, що належить до світових мов. Цей потужний патріотичний акцент виразно проходить на всіх етапах конкурсу. На цьому моменті наголошується юним конкурсантам у різних формах. Дехто у той час казав, що то була перша спроба національного самозахисту українців.

Стосовно фінансового забезпечення турніру, слід зважати на величезний бюджет конкурсу – майже у 800 тисяч гривень. Переважну більшість коштів на перший конкурс дав П. Яцик. Сьогодні ж, як і попередні роки, головним меценатом турніру є фармацевтична фірма «Дарниця», яку очолює голова наглядової ради, головний організатор та фінансист, президент Ліги українських меценатів, доктор фармацевтичних наук, професор В. Загорій.

Конкурс, який носить ім'я свого фундатора і натхненника, є справді масштабним заходом. За ці роки кількість його учасників сягла понад п'ять мільйонів школярів, студентів, учнів профтехосвіти й військовиків з понад 20 країн світу. Організатори конкурсу – Міністерство освіти і науки та Ліга українських меценатів, а відбувається конкурс за участю Міністерства культури, Міністерства закордонних справ та Міністерства оборони.

Отже, усі конкурсні витрати – це кошти представників української діаспори та благодійників з України. І, зрозуміло, величезна волонтерська

робота українського вчительства. Преміальний фонд конкурсу також забезпечує Ліга українських меценатів. Кожна премія (а їх сотні!) носить ім'я її конкретного фундатора.

Конкурс з української мови поєднав дітей України з діаспорними благодійниками, які подекуди самі ставали меценатами, виплачуючи студентам стипендії. У такий спосіб і вибудовуються своєрідні духовні мости, на яких зустрічаються люди не тільки різних поколінь, а й різних материків.

Чимало всіляких гіпотез викликав відхід від конкурсу імені Яцика його доньки. Історію питання нагадав президент Ліги українських меценатів, професор В. Загорій, давши свою особисту оцінку такому її вчинку.

Після смерті мецената мовним марафоном кілька років опікувалася канадська освітня фундація його імені, яка має дозвіл видавати спеціальні довідки на пожертви, і ті суми виводять жертводавцям з-під оподаткування, як це прийнято на Заході. Це дуже ефективно, оскільки заохочує в Канаді благодійництво, що має справді масовий характер. В організаторів є реєстри всіх тих, хто тоді дав кошти на конкурс, а це сотні людей. Безпосередньо коштів самої Фундації, а не цільових пожертв на мовний турнір, щороку було 5–6 тисяч доларів. Усе решта – кошти інших людей із Канади, США, Австралії та України, тому саму Фундацію проєкт Яцика фінансово не надто перенапружував. Згадати хоча б внески таких людей як покійний нині С. Пітерсон (Богдан Патик), котрий кілька років поспіль давав по 50 тисяч доларів, чи Л. Ліщина, меценат усіх 13 конкурсів, його внески набагато більші за внески самої Фундації.

Як зауважив В. Загорій, Надія Яцик – не Петро Яцик, адже засновник мовних змагань був українцем, а його донька вже була канадійкою, котру фактично ніщо не пов'язувало з Україною. Цей конкурс додав їй клопіт, бо вона мусила приїздити сюди на його закриття. До того ж, Н. Яцик вважала, що українською мовою в Україні має опікуватися держава, а якщо наша країна до власної мови байдужа, то чому громадяни Канади мають робити те, чого не робить держава?

Із відходом Фундації з рядів організаторів конкурсу було втрачено багатьох жертводавців, які не могли вже одержати податкові пільги, оскільки пожертви напряду, без посередництва харитативної установи, підлягають оподаткуванню. Тож залишилися найвідданіші, найжертвовніші.

Своє ж бачення конкурсної ситуації на майбутнє президент Ліги українських меценатів коментує наступним чином: «Німих держав не буває, бо німі держави приречені на смерть». Іншими словами, організатори ніколи не

з змогли б так масштабно розгорнути конкурс, і він ніколи не став би таким популярним і престижним, якби у суспільстві не було запиту на українську мову. На його тверде переконання, конкурс житиме, бо за ці 13 років мовного марафону в його потоці пройшли мільйони тих, хто не бажає бути напівукраїнцями. Організатора конкурсу щиро вражають розумні обличчя юних конкурсантів, які вірять у благополуччя України. На його думку, ці діти – її стратегічний ресурс, покоління, що змінить недолугих політиків, неграмотних державців і стане яскравим свідченням модерної нації, яка зможе адекватно реагувати на всі складні світові виклики. Це та армія, завдяки якій конкурс збережеться і стане органічною прикметою духовного життя України, свідченням її суспільного руху вперед [5].

В народі кажуть, що добрі справи повинні робитися тихо. Втім їх визнання на національному рівні надихає велику кількість людей творити добро і, що важливо, розвивати в країні саму культуру благодійництва.

Один з прикладів – це Національний конкурс «Благодійна Україна», заснований Асоціацією благодійників України у 2012 році. Метою конкурсу є розвиток ефективного соціально-орієнтованого благодійництва в Україні, популяризація різноманітних його форм, а також заохочення до благодійності шляхом відзначення кращих благодійників і проектів, реалізованих в Україні протягом поточного року.

На переконання голови оргкомітету конкурсу, президента Асоціації благодійників України О. Максимчука, «Благодійна Україна» – конкурс з відзначення не тільки кращих благодійників, але і тих, хто вміє ефективно використовувати цю допомогу, системно і прозоро працювати з благодійниками.

Минулого року під патронатом Асоціації та Міжнародного благодійного фонду «Україна 3000», який є співзасновником конкурсу, в «Українському домі» відбулися урочистості з нагоди нагородження переможців і лауреатів конкурсу за підсумками 2012 року. Окрім традиційних номінацій, оргкомітет конкурсу представив і новинки – нагороди «Благодійна акція року», «Інновації в благодійності» і «Народний благодійник» – переможця у цій номінації визначали через Інтернет користувачі соціальної мережі «Фейсбук».

З-поміж численних благодійних проектів, пов'язаних з охороною здоров'я дітей, проблемами пенсіонерів, безхатків тощо, а також з освітою, екологією і культурою, організатори надали перевагу концепціям не разової, а систематичної допомоги. Так, кращою благодійною акцією року було визнано «Аукціон надій» для людей з вадами зору, проведену студентами Університету

банківської справи Національного банку України. Завдяки їм у Львівській спеціалізованій бібліотеці Українського товариства сліпих (УТОС) було відкрито перший в Україні Центр соціокультурної реабілітації людей з вадами зору: студія звукозапису, сучасна техніка для роботи людей з вадами зору, єдиний в Україні музей тифлотехніки. Крім того, видано плоскодруком книгу віршів сліпого поета А. Волощак.

А от у номінації «Інновації у благодійності» найкращим було визнано проект оркестру Львівського національного українського драматичного театру ім. М. Заньковецької, який працює зі сліпими співаками-аматорами.

Переможці Національного конкурсу отримали у якості нагороди унікальну статуетку бурштинового янгола – спільної розробки Асоціації «Український бурштиновий світ» та українських майстрів. Тож благодійні «Оскари», як їх назвали, розійшлися по всіх куточках країни. Церемонії вручення бурштинових «Янголів добра» передував благодійний аукціон, на який було виставлено близько 50 лотів, серед них – картини, мистецькі книги й журнали, вироби з гутного скла львівських майстрів та багато іншого. До того ж, захід став своєрідним майданчиком для обміну досвідом та налагодження партнерства, напрацювання шляхів ефективної добродійної роботи серед широких верств населення [6].

Поширенню традицій меценатства та благодійництва в суспільстві сприяє бал-маскарад «Карнавалія», який щороку проходить у столиці. Його ініціатором є Міжнародний благодійний фонд «Мистецька скарбниця». Оскільки бал проводиться з метою впровадження світської культури, розвитку українських і зарубіжних культурних традицій в Україні, його зазвичай відвідують лідери бізнесу, політики, літератори, зірки музики, театру тощо.

Кожного року, вирішили організатори, заходи «Карнавалії» буде об'єднувати якась актуальна тема. Приміром, у 2013 році атрибутом свята, окрім традиційних карнавальних костюмів, став петриківський розпис. Картини, маски та вбрання з відповідним орнаментом – це все елементи, якими вдалося привернути увагу гостей до важливості теми про включення цього мистецтва до репрезентативного переліку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО. А зібрані під час аукціону кошти було спрямовано на придбання нових книжок для оновлення фонду бібліотек, дитячих будинків та шкіл-інтернатів Вінниччини.

Запрошений до участі у «Карнавалії» голова представництва Міжнародного валютного фонду в Україні М. Альєра принагідно зазначив, що

у світі акції подібні цій, як і благодійність у цілому, є невід'ємною частиною будь-якого розвинутого суспільства, його гордістю.

Серед меценатів, поза увагою яких не залишився даний захід, був бізнесмен М. Терещенко. Він, нащадок славнозвісного роду українських промисловців і філантропів, чималу увагу приділяє доброчинності, підтримує культуру і мистецтво. Успадкувавши від своїх предків дух, що виявляється у прагненні до «суспільної користі», він ініціював створення благодійної організації «Фундація спадщини Терещенків», покликаної продовжити традиції славної меценатської родини, зберегти національну спадщину і поширити знання про неї серед українців [7].

Перший свій благодійний гала-вечір Фундація провела восени 2013 року у приміщенні Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Захід було присвячено 100-річчю заснування Академії. У програмі свята були офіційна частина, концерт і гала-вечеря, під час якої організатори провели благодійний аукціон з продажу мистецьких творів, хутряних виробів і ювелірних прикрас. Також для гостей влаштували лотерею з метою збору коштів на благодійність.

На додаток, Фундація цього разу залучила до співпраці Благодійний фонд «Батьківська земля». Справа в тому, що засновника Фундації М. Терещенка та Почесного президента й ініціатора створення фонду «Батьківська земля», народного депутата О. Калетник пов'язує Подільський край, де в ХІХ столітті родина Терещенків володіла цукровими заводами, а дідусь О. Калетник у радянські часи очолював фабрику вишивки «Жіноча праця» у селі Клембівка Ямпільського району. Тож, знайшовши загальні точки дотику на ґрунті доброчинності, вони вирішили об'єднати свої зусилля у прагненні бути корисними суспільству.

Кошти, виручені на благодійному гала-вечорі було, зокрема, спрямовано на реалізацію декількох проектів. По-перше, це підтримка Національної музичної академії України і заснування трьох стипендій Фундації спадщини Терещенка та Благодійного фонду «Батьківська земля»: для студента, аспіранта, педагога. Другий проект передбачає допомогу у зведенні на Сумщині нової ризниці на території Трьох-Анастасіївської церкви що у Глухові, де розташовано фамільний склеп Терещенків. Третій – допомагає у проведенні реставраційних робіт фасаду та системи опалення Національної медичної бібліотеки України. А ще один з проектів спрямовано на відновлення традицій народних промислів на Клембівській фабриці вишиванок «Жіноча праця». До речі, керівництво фабрики, яка вже розпочала випуск продукції,

планує витратити грошову допомогу на участь підприємства у міжнародній текстильній виставці у Німеччині [8].

Завдяки таким акціям та кампаніям, спрямованим на збирання коштів, в Україні поступово розвивається благодійний рух організацій громадянського суспільства та приватна благодійність. Втім, зацікавленість людей громадським життям через загальне зубожіння залишається поки що на досить низькому рівні.

Позитивною є помітна останнім часом тенденція зростання обсягів допомоги від тих благодійних фондів, яким вдається організувати проекти, які тримаються великою мірою за рахунок популярності та авторитету в суспільстві їх засновників. На сьогоднішній день такі фонди відіграють ключову роль в суспільстві, часто залучаючи до співпраці поважні комерційні структури, у тому числі й зарубіжні.

2013 року, у світле свято Стрітєння, в Національному музеї Тараса Шевченка відбулася радісна подія: музейна колекція поповнилася картинами самобутнього українського художника Леоніда Литвина (О. Литвинова), якого називають «українським Ван Гогом».

Творчість 78-річного митця тільки зараз стає відомою широкому загалу. Майстра, що живе відлюдником, могла спіткати доля художників-ізгоїв, які знаходять славу вже після смерті. Але, на щастя, на його шляху зустрілася подружня пара І. та М. Дзюби, які опікувалися митцем більше десяти років і не могли допустити, щоб його картини загубилися. Тоді про творчість Леоніда Литвина дізналися друзі, мистецтвознавці та Президентський фонд Л. Кучми «Україна». Щоб врятувати картини, фонд звернувся до представництва азербайджанської нафтової компанії «Socar Energy Ukraine» з пропозицією підключитися до благородної справи.

Виставка робіт Леоніда Литвина стала справжнім відкриттям для любителів мистецтва, зокрема творчі роботи, що входять до Шевченкіани художника. Особливо відвідувачам сподобалася картина «Тріо» – її художник написав за мотивами живописних творів Кобзаря.

Меценатом заходу виступило представництво «Socar Energy Ukraine», що викупило частину робіт художника і передало їх Національному музею Тараса Шевченка у Києві. Як зазначив під час передачі полотен керівник представництва в Україні Е. Мамедов, це перший спільний благодійний проект компанії з фондом «Україна», та є сподівання, що не останній, адже нафтовики традиційно відрізняються меценатством [9, 10].

По-справжньому відчутною виявилася допомога Президентського фонду Л. Кучми «Україна» для юних музикантів. У рамках його благодійного проекту в листопаді 2013 року 75 музичних шкіл, які відбирали за рекомендаціями музичних експертів із відповідних регіонів країни, отримали музичні інструменти однієї з найбільших у світі фірм, що виробляє музичні інструменти – німецької фірми «Steinway & Sons». Фортепіано Essex доставляли і налаштували в Україні фахівці Steinway & Sons. Тож завдяки акції, ініційованій і реалізованій Президентським фондом «Україна», у юних піаністів по всій Україні з'явилася можливість торкнутися клавіатури інструментів такого високого класу [11].

Повагу і захоплення викликає подвижницька діяльність відомої піаністки, професора Національної музичної академії України, президента культурно-мистецького благодійного фонду «Київ-Класік» н. а. України Є. О. Басалаєвої з відродження музики й утвердження імен українських композиторів. Її мрія – створити хороші умови для професійного зростання виконавців, а також активізувати міжнародне культурне життя України.

6 квітня 2013 року в рамках VII Міжнародного фестивалю мистецтв «Діалоги культур» та міжнародного концертного проекту «Елітні вечори камерної музики Є. Басалаєвої» у Національній філармонії України відбувся камерний концерт «Автографи літопису часу», що ознаменував собою початок меценатського проекту «За духовне відродження України».

Захід було організовано з метою збору коштів на купівлю роялів австрійської фірми «Joseph Brodmann Piano Group» для концертного залу київського Будинку актора, а також для унікальної зали колишньої колегії Г. П. Галагана – Національного музею літератури України. Президент фонду «Київ-Класік» вважає, що нині в нашій столиці мало залів, які мають хороші інструменти. Талановиті музиканти не можуть реалізувати себе, натомість підписують контракти з іноземними імпресаріо.

В Україні інструменти фірми «Brodmann» – великої міжнародної компанії з виробництва музичних інструментів – не дуже відомі: цей бренд відродився кілька років тому, після 200-річного забуття. А ще на початку XIX століття їх добре знали в європейському музичному товаристві. У Відні, музичній столиці Європи, на них грали Людвіг ван Бетховен, Карл Марія фон Вебер.

Продати українцям концертний рояль за вартістю робочого інструмента і зробити знижку запропонував Є. О. Басалаєвій директор австрійського представництва «The Joseph Brodmann Group». Аби привернути увагу до цієї

проблеми на концерт видатна українська піаністка запросила представників влади, політиків, бізнесменів, дипломатів і діячів культури і мистецтва. У здійсненні цієї шляхетної справи до культурно-мистецького проекту також долучився і Президентський фонд Леоніда Кучми.

Колись українські землевласники, такі як М. Овсянико-Куликовський, В. Тарновський, Г. Галаган, Д. Ширай, утримували симфонічні оркестри, ансамблі, оперні та балетні трупи, найобдарованіші артисти-кріпаки за їхні гроші здобували престижну музичну освіту навіть за кордоном. Сьогодні в Україні картина дещо інша, втім потроху завдяки меценатам і таким благодійним акціям камерні зали наповнюються звуками нових якісних роялів, відроджуючи і славу цих інструментів, і мистецьких та меценатських традицій в Україні, дбаючи про майбутнє вітчизняних музичних талантів і статус висококультурної держави [12, 13, 14].

Тим часом експерти зазначають, що більшість сучасних українських благодійників переслідує переважно бізнесові цілі. Досить поширена думка й про те, що меценатство є одним з надійних різновидів капіталовкладення. Так це чи ні сказати важко, але важливим проявом зв'язку «підприємець – суспільство» є феномен доброчинності та меценатства, у якому найбільш повнокровно відображається взаємозв'язок моралі та економіки [15].

Ім'я успішного бізнесмена і мецената В. Пінчука знають далеко за межами нашої батьківщини. Понад 10 років він розвиває та підтримує ряд філантропічних проектів в Україні. В 2006 році з метою забезпечення більш послідовного, професійного та відповідального підходу, а також задля розвитку нових проектів В. Пінчук об'єднав цю благодійну діяльність у рамках Фонду Віктора Пінчука.

Киянам і гостям столиці він більше відомий тим, що відкрив у центрі міста найбільшу в Східній Європі галерею сучасного мистецтва PinchukArtCentre. За час своєї роботи центр сучасного мистецтва виступив ініціатором численних проектів, серед яких: організація Українського павільйону на 52-й та 53-й Венеційській бієнале з проектами «Поема про внутрішнє море» (2007 р.) та «Степи мрійників» (2009 р.); освітній проект «Кураторська платформа» (2011 р.), започаткований з метою виховання нового покоління українських кураторів та фахівців у галузі мистецтва, а також виставки вибраних робіт видатних міжнародних та українських митців тощо [16].

Окрім масштабних проектів арт-центр проводить короткострокові виставки в рамках художнього простору РАС-UA, призначеного для демонстрації виключно нових робіт українських художників.

Протягом 2008–2009 років Фонд Віктора Пінчука оголосив про створення двох премій для молодих художників віком до 35 років – PinchukArtCentre (загальнонаціональна премія) та Future Generation Art Prize (міжнародна премія). Їх мета – відкривати нові імена в світі мистецтва та надавати довгострокову підтримку наступному поколінню художників, незалежно від місця народження та проживання, що свідчить про велике бажання мецената інвестувати в нове покоління митців [17].

У 2012 році український мільярдер долучився до міжнародної благодійної організації «The Giving Pledge» («Клятва дарування»), яку заснували власник компанії «Майкрософт» Б. Гейтс та американський інвестор В. Баффетт, і яка налічує 105 найбагатших людей світу. В. Пінчук – єдиний українець із-поміж них, який взяв на себе зобов'язання пожертвувати на благодійність половину свого статку.

Меценатську діяльність українського бізнесмена було високо оцінено на міжнародному рівні. Так, 27 березня 2013 міністр культури і комунікації Республіки Франція О. Філіппетті вручила В. Пінчуку нагороду кавалера ордену Мистецтв і літератури. Засновник PinchukArtCentre удостоєний цієї нагороди за системну і довгострокову підтримку сучасних художників в Україні та за кордоном.

Під час церемонії нагородження міністр культури і комунікації наголосила на важливості рішення В. Пінчука інвестувати половину або більше свого статку в благодійні проекти, а також високо оцінила активну участь українського філантропа у відновленні діалогу між Заходом і Сходом.

У свою чергу В. Пінчук заявив, що для нього це особливо велика честь – отримати таку нагороду від імені країни, яка так багато дала світу з точки зору культури. А його благодійна діяльність сьогодні – це внесок у справу рівного доступу людей у світі до культури, освіти, до благ цивілізації.

Неможливо також обійти увагою ініційований завдяки гранту Фонду Віктора Пінчука проект – «Українська біржа благодійності» (ubb.org.ua). Це – перша в Україні загальнонаціональна інфраструктура для збору благодійних пожертв через Інтернет, коли кожна людина, компанія чи організація може знайти благодійний проект, у тому числі в галузі культури та освіти, та підтримати його за власним вибором. Відомо, що за час використання Інтернету цей спосіб збору коштів набув популярності і встиг зарекомендувати

себе як високоефективний, надійний і дуже зручний. Величезний потенціал онлайн-світу для розвитку благодійності вже зрозуміли і в Україні. Мета проекту – створити, підтримувати та розвивати ефективну платформу взаємодії між донорами, громадськими організаціями (операторами допомоги) та отримувачами допомоги, укріплюючи таким чином неприбутковий сектор та благодійність в Україні [18, 19].

Діяльність ще одного українського бізнесмена, підприємця, фінансиста, а за сумісництвом ще й мецената, засновника Всеукраїнського благодійного фонду «Ініціатива заради майбутнього» І. М. Янковського є показовою з огляду на його прагнення спрямувати свої зусилля та зусилля однодумців на створення та реалізацію добродійних культурологічних та освітніх проектів й програм в нашій країні.

Зокрема, у рамках науково-освітніх програм Фонд І. М. Янковського сприяє розвитку науки та культури, надає допомогу молодим вченим, студентам та обдарованим дітям, а історико-культурні програми націлено на охорону і збереження багатой культурної та духовної спадщини України й світу, відродження пам'яток історії та культури.

Серед акцій, що вже втілено у життя: випуск нотного збірника *Vandura Style*; конкурс дитячого малюнка «Моя мирна Україна»; презентація українського кіно на міжнародному кінофестивалі «Берлінале – 2014»; національний конкурс українських короткометражних фільмів у рамках 43-го Міжнародного кінофестивалю «Молодість» та інші цікаві проекти.

Так, Всеукраїнська виставка-конкурс дитячих робіт «Мій рідний край – Україна» у 2013 році зібрала в столиці майже 700 юних художників з усієї України. Організатори ставили перед собою основну задачу: захопити живописом якомога більше дітей з усієї України, дати їм потрібну мотивацію.

У березні 2014-го, незважаючи на непросту ситуацію в Україні, в «Ініціативі заради майбутнього» оголосили про початок нового конкурсу. За два місяці організаторам вдалося зібрати більше 600 картин, присвячених темі єдиної і мирної України. А вже 7 червня у столичному Творчому центрі «Шоколадний Будинок» відбулася святкова церемонія нагородження переможців II Всеукраїнського дитячого конкурсу «Моя мирна Україна». Примітно, що картини переможців першого конкурсу, який назвали «Україна очима дітей», виставлялися в одній із центральних будівель у Європейському парламенті, в Брюсселі (Бельгія). Виставка представила нову генерацію української талановитої молоді і була важливим кроком у культурному взаємозбагаченні країн, покращила розуміння України європейцями [20, 21, 22].

За покликом серця відроджує українські традиції благодійництва народний депутат Верховної Ради України 6-го і 7-го скликань, уродженець Волині І. П. Палиця. Нині він обіймає посаду голови Одеської обласної державної адміністрації. Заснований ним фонд – «Фонд Ігоря Палиці – Новий Луцьк» – діє на території Волині з червня 2011 року, коли депутат вирішив осмислено й вмотивовано допомагати рідному Луцьку – осередку культурно-мистецького життя Волині, який потребує інвестицій у розвиток сфери культури, аматорської творчості, підтримки творців духовних цінностей, зокрема – з боку меценатів.

Численні культурно-мистецькі проекти фонду можна розцінювати як інвестиції у світле майбутнє України. Наприклад, серед акцій, що охоплюють турботою юне покоління волинян, – «Подаруй дитині вишиванку», «Намалюю любов до життя», «Нове життя – Новий Луцьк». Крім того, Фонд сприяє зміцненню матеріально-технічної бази закладів культури, підтримує книговидання, опікується громадськими організаціями, творчими колективами і митцями, вітає з нагоди професійних свят провідних діячів культури і мистецтва та працівників бібліотек тощо.

Дуже важливим аспектом діяльності фонду І. П. Палиці є підтримка інтелектуального рівня молоді. Так, у рамках програми «Культура і духовність» фонд забезпечує бібліотеки Луцька сучасними виданнями та комп'ютерною технікою. Минулого року, приміром, у Волинській обласній бібліотеці для юнацтва відбулося вручення книг з бібліотеки газети «День». Їх отримали представники усіх шкільних книгозбірень, а також бібліотек для дорослих.

Власне, це не вперше, коли книги газети «День» отримують прописку в бібліотеках навчальних закладів Луцька. І, як підтвердили на зустрічі шкільні бібліотекарі, книжки не залежуються на полицях, їх читають і учні, і вчителі, і батьки учнів. От і цього разу серія «Бронебійна публіцистика» (всього 30 бібліотечок) представила цікаву і актуальну, таку необхідну для шкільних книгозбірень, літературу. Автори презентованих книг є у шкільній програмі, але саме цих їхніх публіцистичних творів досі не було видано. «Хай читають і вчаться мислити!» – для засновника благодійного фонду І. П. Палиці важливо, щоб луцькі учні отримували розумні книжки у подарунок.

«Школа писанкарства» – інший корисний проект, втілений у життя за підтримки благодійного фонду. Акція має на меті залучити діток з сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, до творчої діяльності і вивчення українських народних звичаїв. Проект реалізується спільно з Інститутом

мистецтв Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки та Луцьким міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Так, у квітні 2014 року для святкового відкриття циклу занять обрали українську писанку «крапанку» – вид писанкарства, який є давнім, автентичним українським. Як розповіла старший викладач Інституту мистецтв Г. Вахромеева, «крапанки» з традиційним українським орнаментом на 3–4 кольори завжди зачаровують дітей, вони навчаються давньому мистецтву із задоволенням. Восковий розпис, який був поширений на територіях давніх українських етнічних земель, мають небагато слов'янських народів на сході Європи. Якщо взяти Росію, то там писанок не робили, тобто це наша, українська традиція.

Ідея проекту виникла 2013 року, коли з проханням підтримати книгу «Як написати писанку» у благодійний фонд звернувся український майстер

А. Бондарук. Тоді для дітлахів спільно з Луцьким міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді провели майстер-клас з виготовлення писанки. Враження дітей були настільки світлими і гарними, що організатори вирішили продовжити цю традицію у 2014-му, розширивши коло учасників – організаторів і дитячої аудиторії, – їм хотілося поєднати знання і творчість із бажанням дітей прилучитися до прадавніх основ української культури і мистецтва, і щоб відчуття українського автентичного приходило до дітей змалечку. Сьогодні це актуально, бо українці поки що не мають такого потужного національного самоусвідомлення, яке було б надійним оберегом і захистом від зовнішніх і внутрішніх небезпек. «Повинно бути міцне осердя і розуміння, що це питома наші традиції, українські, і ми є українцями», – вважає заступник голови правління благодійного фонду І. Констанкевич.

Діти із захопленням опановували техніку крапанки. У цьому їм допомагали студенти Інституту мистецтв. Та найцінніше, що діти з сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, тепер зможуть продовжувати вчитися вдома, адже фонд подарував усе необхідне для виготовлення писанок.

Минулого року самовіддану благодійницьку діяльність І. П. Палиці було відзначено нагородою Ліги українських меценатів – премією імені Євгена Чикаленка, визначного громадського діяча, благодійника, мецената української культури кінця XIX – початку XX століття. Рішення цієї поважної міжнародної організації було прийнято всіма її членами одностайно з формулюванням «за особливий внесок у справу національного відродження».

Цікаво, що за 15 років існування премії вручали її меценатам українського походження, які проживають у Канаді, США, Австралії тощо. І тільки двоє з відзначених були громадянами України, і от третій – виходець із Волині. А вислів Є. Чикаленка «любити Україну до глибини кишені» вже давно став девізом І. П. Палиці. Якось на одній із прес-конференцій обранця волинян запитали, чи не шкода йому грошей, витрачених на благодійність. Відповідь була однозначною: «Гроші – це матеріальні цінності, яких не шкода. Шкода, коли вони йдуть не в те русло» [23, 24, 25].

Отже, приватна благодійність в Україні рухається кількома шляхами. Найбільш відомий – заснування власних благодійних структур представниками заможних верств населення, головним чином з метою популяризації власного іміджу. Деякі заможні громадяни, навпаки, здійснюють благодійність анонімно. Інший шлях – це благодійність малими пожертвами широких верств населення, яка відбувається на рівні громади і часто є відгуком на кризові ситуації в суспільстві, або акції окремих організацій чи громадян [15].

Узяти хоча б культурні та мистецькі заклади в сільській місцевості. Всім відомо, що сьогодні вони потребують особливої уваги, зокрема матеріального забезпечення. От і в селі Руда Рогатинського району на Івано-Франківщині є кому співати й танцювати. Не було тільки де проявляти свої таланти. Сільський клуб згорів ще 12 років тому. «Скільки можна жити без клубу?» – запитали самі у себе жителі села і взялися за роботу. Залучили меценатів, постукали у владні кабінети районної і обласної держадміністрацій.

Отак спільними зусиллями, за підтримки районної і обласної держадміністрацій відбудували в селі осередок культури. Тепер завдяки згуртованості громади та небайдужості жителів села тут є клуб. Це справді яскравий приклад, як громада за підтримки влади може вирішувати проблеми та покращувати своє життя. На урочистостях з нагоди відкриття новобудови голова Івано-Франківської облдержадміністрації М. Вишиванюк вручив на знак подяки найактивнішим членам сільської громади почесні грамоти. Як-не-як, а з 870 тисяч гривень загальної вартості відновлювальних робіт та будівельних матеріалів лише 92 тисячі – з місцевого та районного бюджетів. Решту коштів вклала сільська громада [26].

Віддати свої депутатські гроші на потреби сільських шкіл та будинків культури Волинської області – таке бажання висловив народний депутат України С. Івахів. Про це він особисто повідомив керівництво Верховної Ради та розпорядився всю свою заробітну плату перераховувати на благодійну допомогу. Тож працівники заснованого С. Івахівим фонду «Патріот Волині» спільно з територіальними громадами 21 виборчого округу скеровуватимуть грошові надходження туди, де це більш доцільно.

За словами народного депутата, під час виборчої кампанії він на власні очі переконався, що заклади освіти та культури вже два десятки років не мають жодної державної копійки фінансування на проведення ремонтних робіт чи оновлення матеріально-технічної бази. Сьогодні ці заклади отримують фінанси тільки на заробітну плату працівникам та на енергоносії. А те, що школи, садочки, будинки культури та сільські клуби ще не розвалилися вщент, це заслуга не держави, а батьків учнів та трудових колективів цих установ. Замість того, аби витратити бюджетні кошти на утримання депутатів, переконаний С. Івахів, краще давати їх тим закладам, де навчаються або проводять дозвілля діти [27].

Щедрість – вроджена якість, кажуть одні, інші кажуть, що набута. Але хто правий? Зрештою кожний сам для себе вирішує як прожити життя і куди

витрачати кошти. Та іноді приклади безкорисливої допомоги, які ми споглядаємо поряд із собою, просто вражають своєю високою метою.

Так, у березні 2014 року в Каневі з нагоди 200-ліття від дня народження Т. Г. Шевченка біля підніжжя Чернечої гори було урочисто відкрито Тарасову церкву – копію козацького храму Покрова Пресвятої Богородиці. Доля святині, про яку писав Кобзар під час останньої подорожі Україною, була вельми трагічною. Після спорудження церкву неодноразово переносили, а зрештою її остаточно зруйнували турки і татари.

Меценатом відбудови храму виступив уродженець села Онопріївка Тальнівського району на Черкащині, бізнесмен С. М. Терещук. За словами підприємця, який очолює спостережну раду агропромислового комплексу «Маїс», для нього і його родини це велика честь – долучитися до спорудження козацької церкви, адже він народився в родині вчителів, де мама викладала українську мову, і де образ Шевченка був наче ікона. Ідея спорудити на цьому святому місці храм припала С. М. Терещуку до душі. Тож спільно з науковцями визначилися з місцем спорудження і власне виглядом церкви.

До відродження церкви на її історичному місці фахівці підійшли ґрунтовно. Відтворювали її за малюнком 1781 року французького художника Ж.-А. Мюнца, аби сьогоднішня копія максимально наближалася до оригіналу. Як розповів начальник відділу охорони культурної спадщини, музейної справи та з питань релігій управління культури Черкаської облдержадміністрації М. Суховий, велика кількість документів, віднайдених в архівах України, Росії та Польщі, підтверджують існування в цих місцях ще з XI століття стародавнього Свято-Успенського Канівського монастиря, де поховано гетьманів Івана Підкову, Якова Шаха, Самійла Кішку. Покровителями цього монастиря в XVII столітті були такі гетьмани, як Богдан Хмельницький, Іван Виговський, Юрій Хмельницький, Павло Тетеря, Іван Брюховецький і Петро Дорошенко. З ініціативи гетьмана Івана Мазепи 1701 року цей монастир було востаннє відроджено.

Сьогодні ж відновлена завдяки фінансовій підтримці мецената та спільними зусиллями науковців і майстрів будівництва дерев'яних церков із села Соколівка Косівського району Івано-Франківської області, фахівців художньо-оздоблювальної майстерні з міста Золотоноші козацька церква стародавнього Канівського монастиря відтепер входить до Шевченківського меморіалу як один з її історичних об'єктів, пов'язаний з іменами майже всіх українських гетьманів.

На думку генерального директора Шевченківського заповідника, знаковим є те, що церкву Покрови Пресвятої Богородиці освячували представники всіх конфесій – Української православної церкви Київського та Московського патріархатів, Української автокефальної православної церкви та Української греко-католицької церкви. В усіх присутніх на заході з'явилося сподівання, що проведена ними спільна Божественна літургія стане початком об'єднання українських церков навколо Шевченкових заповітів [28, 29, 30].

Взагалі, тема співпраці меценатів із музеями є дуже цікавою через наявність представлених тут різноманітних форм і методів взаємодії, а тому заслуговує на більш детальне висвітлення.

Відновити давні меценатські традиції співпраці з музеями вдалося підприємцю з Дніпропетровська Д. О. Пірклу. За освітою він металург, працював на металургійному заводі, а тепер – приватний підприємець, який упродовж тільки 2007–2012 років подарував Дніпропетровському національному історичному музеєві ім. Д. І. Яворницького понад 200 цінних історичних пам'яток. Серед них 2 золоті, 54 срібні, 31 нейзильберова ювілейні та пам'ятні монети України; 11 срібних пам'ятних медалей із серії «Україна – козацька земля», золота пам'ятна медаль «Роксолана», а також раритетні фотографії, листівки, облігації, карти та гравюри. Крім того, науковій бібліотеці музею меценат подарував букіністичні книжки, брошури музезнавчої та історичної тематики. На поповнення музейної колекції новими матеріалами затрачено загалом понад 120 тисяч гривень.

А почалася меценатська діяльність Д. О. Піркла 2006-го року, коли разом з напарником вони виготовили медаль до 230-річчя Дніпропетровська і подарували її музею. Відтоді й захопилися цією справою. Розпочали роботи з гетьманів України, і сьогодні ця серія налічує 12 медалей. Потім зробили ювілейну медаль «20-річчя проголошення Незалежності України», плакетки «Україна – центр Європи», «Євпраксія Всеволодівна – королева Німеччини». Усі медалі зроблено накладом не більш як 100 штук, тому вони одразу стають раритетами.

Поряд із підприємцем, який виконує творчу роботу (ідея, дизайн), працює цілий творчий колектив, а втілює задуми в життя – художник-скульптор Монетного двору Національного банку України Р. Я. Чайковський. До того ж, випуску медалі передують велика дослідницька робота. Інколи вона триває рік-півтора. Наприклад, складно було працювати над гербом Пилипа Орлика – в українського державного і військового діяча, поета і публіциста було три герби, які в різні часи з'являлися поряд з його іменем. На щастя,

меценатові вдалося встановити його фамільний герб. За словами Д. О. Піркла, медальєр не може робити помилок у своїх роботах, тож тепер на його роботи посилаються науковці, а то вже свідчить не про аматорський рівень виконавця.

Цікавим напрямом виявився пошук старовинних атласів, мап та цінних паперів. Щодо останніх, то в Дніпропетровському музеї планується відповідна виставка, буде зроблено каталог.

Цінні папери були раніше невідомою сторінкою в нашій історії. У 30–50 роки минулого сторіччя цю тему трактували як закабалення іноземним капіталом відсталого Росії. В Україні цією тематикою теж майже не займаються, матеріали музейні працівники збирають по крупинках, готуючи видання про історію іноземного підприємницького капіталу та закордонних інвестицій. За попередніми дослідженнями музейників, нині зрозуміло, що промисловість країни, і металургію зокрема, було створено на кошти іноземних інвесторів – здебільшого бельгійців і французів. Експонати, подаровані Д. О. Пірклом, документально підтверджують, що тоді акції випускали десятками тисяч, що був асоційований капітал.

Раритети меценат шукає за кордоном, там, де продають цінні папери, контактує з українськими видавцями і колекціонерами. Розшукує цікавинки на блошиних ринках, форумах нумізматів, на електронних аукціонах, у приватних колекціонерів. Спочатку він зберігав цю колекцію вдома, але там, як вважає підприємець, вона користі не приносить, тому збирає свою приватну колекцію на базі музею ім. Д. І. Яворницького, де з документами та артефактами працюють науковці. Сенс у тому, щоб експонати «працювали», чому заможні люди цього не роблять, що вони залишать після себе? – ці питання дивують мецената з Дніпропетровщини, котрий співпрацює не тільки з музеєм у рідному місті – цінні пам'ятки від підприємця збагатили також фонди Львівського історичного музею, Музею Івана Гончара в Києві, Музею історичних коштовностей України, Українського музею у Нью-Йорку і Чигиринського національного заповідника [31].

Прикладом меценатської допомоги музеям може слугувати розповідь про мистецьку акцію «Повернуті з небуття», започатковану Музеєм мистецтв Прикарпаття в Івано-Франківську 2006 року, до якої приєднався меценат, депутат Івано-Франківської облради О. Шевченко, виділивши кошти для порятунку сакральних творів із фондів музею. Відтоді вдалося відновити 35 мистецьких творів і повернути їх з архівів у діючі експозиції.

Торік, завдяки О. Шевченку фахівці Музею мистецтв Прикарпаття відреставрували ікону «Христос Пантократор» XIX ст. та скульптуру «Святий

Іона», яку датують кінцем XVIII ст. Відновлювальні роботи тривали близько 10 місяців.

Реставрація пам'яток культури в обласному центрі вже має традицію. Адже позаторік завдяки меценатові до 350-річчя Івано-Франківська вдалося відновити аж 8 творів мистецтв. Реставрацію здійснили фахівці Львівської філії Національного науково-дослідного реставраційного центру України. І сьогодні оновлені культові скульптури та іконопис прикрашають експозицію Прикарпатського мистецтва в музеї міста.

Врятовані із небуття подільські ікони – всього 46 творів традиційного народного іконопису XIX – початку XX ст. – із фонду власної колекції представив на розсуд хмельничан та гостей міста колекціонер О. Чернов під час виставки, яка відбулася 2013 року в Хмельницькому обласному художньому музеї. Авторами більшості з них є сільські іконописці, або як їх ще називали «богомази». І хоча у цих іконах відчувається професійна недосконалість, у той же час вона надає їм відчуття щирості, адже відображає світогляд українців та їхню народну культуру.

За словами О. Чернова, кожна з експонованих ікон має власний «характер» й історію, адже у більшості випадків вони повертались із небуття з пильних горищ. До речі, колекцію вже бачили у різних куточках України, а вперше познайомив хмельничан зі своєю колекцією іконопису О. Чернов ще у 1998 році. Але тоді вона налічувала лише десять хатніх ікон [32, 33].

Або такий приклад благодійної допомоги музеєві, коли лауреати Міжнародної літературно-мистецької премії ім. О. Кобилянської вирішили передати преміальні гроші у фонд Чернівецького літературно-меморіального музею ім. О. Кобилянської [34].

Підтримка музеїв й талановитих музейних працівників – благородна місія і добра справа, з якою не забарилися в державі й у Благодійному фонді «Мистецький Арсенал», який у 2013 році спільно з Львівською Національною галереєю мистецтв заснував премію імені Бориса Возницького.

Особистість Б. Г. Возницького – найвищий взірць для наслідування самовідданості у професії, приклад виняткової відповідальності перед поколіннями та патріотичної турботи про здобутки національної культури. Дякуючи його подвижництву, сьогодні багато людей можуть споглядати багатющі колекції творів, врятованих для майбутнього людиною, якій за життя було присвоєно звання «Герой України».

Нагорода, яку вручатимуть за вагомий особистий внесок у розвиток музейної справи, покликана підкреслити соціальну значущість музейної

діяльності та сприяти консолідації її професійної спільноти. Її започаткування є не тільки гідним вшануванням пам'яті видатного діяча культури, мистецтвознавця, але і вагомим стимулом для кожного українського музейника.

Володарем першої почесної відзнаки та грошового призу у розмірі 25 тисяч гривень став О. Пошивайло – провідний науковий співробітник Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, що на Полтавщині [35].

Національний культурно-мистецький та музейний комплекс «Мистецький арсенал» ініціював 2013 року унікальну виставку «100 шедеврів світової скульптури». Її мета – привернути увагу українського меценатства до проблем музейного комплексу, культурного простору України в цілому, і музейної галузі зокрема. Як і всі музейні установи, заклад переживає наразі складні часи, і музеєві дуже важко утримувати свій великий зал, який знаходиться у стані перманентної реставрації.

Представлені «100 шедеврів світової скульптури» належать українським меценатам та колекціонерам. Найбільший внесок до колекції зробив відомий меценат та філантроп І. Воронов. Але, щоб допомогти «Арсеналу», не обов'язково бути колекціонером арт-об'єктів. Достатньо лише мати велику любов до мистецтва. Так, усі бажаючі мали можливість зробити благодійний внесок або купити значок «Мистецького арсеналу». На благодійників, що пожертвували 1000 грн., чекала картка та преференції клубу друзів «Мистецького арсеналу». Одним з таких друзів став російський кінорежисер Р. Балаян, котрий завітав на відкриття виставки. «Я не знавець, просто поціновувач, – зауважив Р. Балаян, – але цю будівлю вважаю настільки чудовим залом, що дивуюсь державі, яка ігнорує проблеми «Арсеналу». Коли мої друзі-іноземці вперше його побачили, то назвали українським Лувром. У першу чергу, такому імперському подарунку, який отримали українці, мусить приділити увагу держава» [36].

Понад 30 тисяч гривень на першочергові роботи з реставрації Одеського музею західного і східного мистецтва вдалося зібрати в ході благодійного аукціону творів сучасних одеських художників. Ініціював та організував проведення аукціону Музей сучасного мистецтва Одеси, торги проводив науковий співробітник відділу західного і східного мистецтва С. Ільїн. Увазі учасників було запропоновано 35 творів, переважно живопис, наданих авторами на максимально пільгових умовах.

Музей західного і східного мистецтва займає особливе місце серед одеських музеїв та, на жаль, будівля знаходиться у неналежному стані, а темпи

її ремонту вкрай низькі. Тож колектив Музею сучасного мистецтва Одеси вирішив допомогти колегам. Торги пройшли в теплій, приємній атмосфері, учасники, серед яких були керівники області та успішні бізнесмени, купували роботи художників із задоволенням. А отримані гроші було направлено на першочергові потреби музею [37].

Співробітники Херсонського обласного художнього музею ім. О. Шовкуненка були вражені минулорічною реакцією українців на їхнє звернення з проханням про допомогу. Обласний бюджет, на утриманні якого перебуває установа, уже півтора десятка років не виділяв грошей на поповнення зібрання, і дирекція попросила колекціонерів і художників просто подарувати твори мистецтва. Кількість відгуків перевершила всі сподівання. За якийсь місяць близько ста власників приватних галерей, художників і членів їх родин з Херсона, Генічеська, Києва, Криму й Одеси презентували музею три тисячі картин, скульптур, екслібрисів, книжок XIX століття і навіть старовинний посуд. І це не ширвжиток, а справжні художні цінності, за них на будь-якому аукціоні охоче дали б круглі суми. Ціле зібрання своїх робіт підніс відомий аквареліст Г. Петров, а вдова художника Ф. Кідера подарувала понад 600 його творів [38].

На 250 творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва збільшилось минулого року фондове зібрання Черкаського обласного художнього музею завдяки творам, які передали художники та колекціонери музеєві. У Вінницькому обласному краєзнавчому музеї відбулася акція «Подаруй музею експонат». І таких прикладів – безліч [39].

Проте добродійність в Україні, зокрема у культурній сфері, нині розвинута недостатньо, адже заможні люди, замість меценатських внесків, левову частку своїх коштів витрачають на податки. Лише один факт: нещодавно найбільший музей світу – Лувр – придбав довгоочікувану картину епохи французького Відродження за 12 мільйонів євро. Це стало можливим завдяки багатій людині, котра виділила ці кошти, але звісно, вона не платила такі податки, які мають сплачувати в Україні. Отже, можливість уникати надто високого оподаткування сприяє поширенню такого шляхетного явища, як меценатство [40].

На необхідності утвердження якісно нових підходів залучення фінансових ресурсів до цієї сфери наголошується в експертному висновку Ради Європи «Культурна політика України – оцінка міжнародних експертів». Зокрема, у звіті рекомендується розробити концепцію взаємодії держави,

бізнесу та сектору культури, що, у свою чергу, так чи інакше зводиться до питання благодійництва та меценатства [41].

Подальший розвиток добродійності, розуміння її функцій і ролі в контексті становлення України як держави великою мірою залежатиме ще й від того, які питання ставитиме перед собою кожен із нас, роблячи нову благодійну пожертву чи керуючи благодійними проектами та фондами, адже роль кожного в цьому процесі значима.

За останні місяці в державі осиротіло багато дітей. Якими вони виростуть і як сприйматимуть державу – все це тепер залежить від суспільства. Якщо кожен буде небайдужим, організовуватиме життя за принципом «Чужих дітей не буває!», майбутнє стане кращим від сьогоднішнього.

Саме цим і керувалися в Міністерстві культури, ініціюючи проведення 1 червня 2014 року, в День захисту дітей, благодійної акції-концерту «Єдина країна», спрямованої на підтримку дітей-сиріт.

Акція зібрала зіркових виконавців із різних куточків держави у Національному палаці мистецтв «Україна», де всі вони виступали безплатно. Зібрані кошти спрямують на допомогу дітям-сиротам.

Цей захід – один з кроків налагодження співпраці державних установ з громадськими організаціями. За такої співпраці навіть в умовах обмеженого фінансування можна робити реальні справи. Так, списки дітей-сиріт складає благодійний фонд «Мистецька ініціатива». Він також залучає спонсорів і за участю громадської ради розподіляє кошти.

Як повідомила генеральний директор палацу «Україна» І. Костиря, благодійний концерт є одним зі свідчень відкриття дверей мистецького закладу для українських виконавців. Нині все робиться для того, аби послуги палацу стали дешевшими. Вона також наголосила, що подібні акції-концерти мають стати традиційними, щоб сцена закладу стала «сценою єднання» [42].

Підтвердженням того, що українські митці є справжніми патріотами власної держави слугує творча акція, яка об'єднала їх заради забезпечення миру і єднання народу та збереження цілісності держави. Так, з квітня 2014 року Міністерство культури за підтримки Благодійного фонду Арсенія Яценюка «Відкрий Україну» та за сприяння Міністерства оборони України реалізує в Україні мистецький проект «Народна філармонія». На меті творчої ініціативи – підняття бойового духу української армії.

За словами Міністра культури Є. М. Нищука, саме це є першочерговим завданням, поставленим сьогодні перед нашою країною. І культура у складні моменти, а надто – час збройних протистоянь, не може залишатися осторонь.

Вона є великим миротворцем, і за даних обставин має стати тим засобом, який консолідує країну. Зокрема, і через мистецькі проекти.

Як показав досвід, такі заходи дуже потрібні. Артисти – учасники «Народної філармонії» – їздять по усіх гарячих точках, по військових частинах на сході, півдні, півночі. І, за відгуками бійців, які знаходяться там, це, насправді, дуже важливо для них, дозволяє у складний момент підняти бойовий настрій.

З початку акції відбулося вже близько 40 концертів у прикордонних військових частинах Збройних Сил України Одещини, Миколаївщини, Сумщини, Львівщини, Чернігівщини, Полтавщини, Київщини, Харківщини, Рівненщини, Дніпропетровщини, Кіровоградщини, Тернопільщини, Хмельниччини, Вінниччини. Артисти «Народної філармонії» виступили перед моряками, льотчиками, танкістами, хіміками, воїнами зенітно-ракетних та внутрішніх військ, резервістами, кадровими військовими, бійцями спецпризначення, учасниками бойових дій у воєнних госпіталях, Національною гвардією України.

До акції долучилися відомі митці з різних куточків України: народні артисти України – Р. Недашківська, Ф. Мустафаєв, В. Талашко, заслужені артисти України – Л. Горова, І. Кириліна, Т. Компаніченко, лауреати Міжнародних конкурсів – Р. Лоцман, М. Твердий, гурти «Горлиця», «Гарута», композитори, співаки-барди, історики, викладачі та студенти, журналісти, громадські активісти та представники церков.

19 червня 2014 року за участю Міністра культури України Є. М. Нищука, координатора проекту «Народної філармонія» Р. Лоцман та артистів у Києві відбулася прес-конференція, у рамках якої було представлено деталі проекту, фото- та відеоматеріали, відзняті протягом часу тривання акції [43, 44, 45, 46].

У ці складні для нашої держави часи Національний академічний український драматичний театр імені Марії Заньковецької відвідав з благодійними гастролями Польщу.

Впродовж травневого візиту театр представив три вистави: «Небилиці про Івана...» за кіносценарієм І. Миколайчука; «Катерина» – композиція за поемою Т. Г. Шевченка; «Тільки у Львові – Бум, Пім, Пім» – п'єса-жарт автора та режисера-постановника В. Сікорського.

Під час гастролей відбулися зустрічі з керівниками закладів культури та представниками влади міст Оструда, Ольштин та Ельблонг щодо подальшої співпраці. Українську делегацію представляв директор Департаменту мистецтв

та навчальних закладів Міністерства культури України П. Білаш та генеральний директор Національного академічного українського драматичного театру імені Марії Заньковецької А. Мацяк.

Також, відбулася зустріч із директором української школи у польському місті Гурово-Іловецьке О. Сич, під час якої було досягнуто домовленості про налагодження співробітництва цього навчального закладу з музичними школами-інтернатами, які знаходяться у підпорядкуванні Міністерства культури України. Виручені від благодійних квитків кошти надійшли для допомоги дітям, чий батьки загинули на Євромайдані під час Революції Гідності [47].

За таких умов розвиток благодійної діяльності в пріоритетних для суспільства сферах потребує найактивнішої державної підтримки, в тому числі шляхом вдосконалення актів законодавства про благодійну та меценатську діяльність та благодійні організації.

«Благодійність: підзвітно, прозоро, публічно» – так називалася конференція Українського форуму благодійників, що відбулася в Києві 21 лютого 2013. Понад 70 експертів та доповідачів з України та країн Заходу поділилися з близько 300 організаторами добродійної діяльності досвідом та баченням, як зробити українську благодійність прозорішою. Адже небагато хто з наших співвітчизників готовий давати гроші благодійним організаціям без права дізнатися, що стало з їхніми пожертвами.

Така конференція – чи не єдиний майданчик в Україні, де зустрічаються й обмінюються досвідом представники благодійного сектору. Цього разу учасники конференції отримали «рецепти» плекання суспільної довіри до своїх проектів від професора теології університету Манітоби, директора Центру українських канадських студій, доктора Р. Єринюка та ініціатора і координатора однієї з найпопулярніших благодійних інтернет-ініціатив «Таблеточки» О. Кудіненко.

Учасники форуму вітали, зокрема, появу нового закону про благодійність, вважаючи його прогресивним. Хоча й недостатньо, аби повністю запрацював механізм благодійності – тепер ще потрібні зміни до податкового й цивільного кодексів. Адже важливо, щоб сприятливе законодавче поле для благодійності розвивалося за європейськими стандартами. А це, в першу чергу, прозорість, підзвітність і повна відповідальність за кожну копійку, що надходить до благодійної організації. Закон створює для цього всі умови. Втім, замало стимулів, аби благодійників було більше, а ті, хто потребує допомоги,

отримували її простіше. Треба дати більше стимулів корпоративним благодійникам.

В Україні нараховується близько 12 тисяч різних благодійних фондів, але, на думку фахівців і пересічних громадян, не всі з них справді роблять щось добродійне. Згідно з новим законом, благодійні організації тепер зобов'язані на вимогу громадськості надавати інформацію про свою діяльність [48].

Підсумовуючи наведену вище інформацію, можна зробити висновок: попри значні здобутки у розвитку вітчизняної благодійності існує низка невирішених проблем як нормативно-правового, так і соціокультурного характеру, що значною мірою впливає на темпи, характер і розвиток благодійної діяльності в країні.

Процеси, які відбуваються наразі у сфері добродійності, свідчать, що зі зльотами та падіннями, але все-таки формується вітчизняний благодійний капітал, готовий не тільки підтримувати власні проекти, а й вкладати в ініціативи, котрі сприяють становленню сектора [49].

Якщо ж брати феномен філантропії (морально-психологічний аспект питання) як суто суб'єктивний чинник практики добродійності та меценатства в Україні, стає цілком зрозуміло, що більш-менш масштабно та регулярно виявляти добродійність, філантропію можуть тільки власники надлишку відповідних матеріальних ресурсів, тобто люди заможні. Однак ставлення до їх діяльності ніколи не було однозначно позитивним в суспільстві.

Можливо, причина цього насамперед у тому, що саме багатство та його власники часом викликають у людей суперечливі почуття: повагу та заздрощі, захоплення та презирство, страх, осуд, недовіру та поклоніння тощо. Суспільство традиційно відмовляє заможним у визнанні навіть добрих намірів, перебуваючи у постійних пошуках (зазвичай, успішних) так званих «істинних намірів» благодійників.

Можливо, істина знаходиться посередині: у своїй благочинній діяльності підприємці керуються матеріальними, духовними та моральними міркуваннями водночас. Зазначимо при цьому, що мотиви ці є тісно переплетеними, взаємовпливають та взаємовизначають один одного й, можливо, головним мірилом їх суспільної користі варто визнавати те, що саме підприємці залишили та залишають після себе нащадкам [50].

Вже не перший рік на найвищому державному рівні загально визнаною є теза про те, що меценатство є важливим джерелом недержавної підтримки культури у державі, оскільки, як свідчить світова та вітчизняна практика, державної підтримки в багатьох випадках недостатньо для збереження та

розвитку національного культурного надбання. Водночас діяльність меценатів може вільно розвиватися тільки тоді, коли на рівні держави та суспільства для неї існують сприятливі умови.

Список літератури

1. Колосова Н. А. Меценатська діяльність родини Тарновських в культурному розвитку України / Наталія Анатоліївна Колосова // Вісн. Держ. академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2012. – № 3. – С. 74–78.

2. Музеї Чернігівщини [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://museum.cult.gov.ua/natsionalnyj-istoryko-kulturnyj-zapovidnyk-kachanivka>

3. «Розвиток благодійництва в сучасній Україні». Аналітична записка [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1367/>

4. Курінна Т. М. Правові механізми державного регулювання розвитку меценатства / Т. М. Курінна [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej5/txts/07ktnrbm.htm>

5. Загорій В. «Німих держав не буває...» / Володимир Загорій ; [розмову вела] С. Короненко // День. – 2013. – 14 трав. – С. 5.

6. Даниленко А. Свято добродійців // Україна молода. – 2013. – 19 берез.

7. Білоусова Н. Книжки – для бібліотек Вінниччини / Наталія Білоусова // День. – 2013. – 19 лют. – С. 11.

8. Медведєва І. Меценати – Клембівці / Інна Медведєва // Вінниччина. 2013. – 15 листоп. – С. 7.

9. Унгурян О. Иван Дзюба: «Творчество художника Леонида Литвина проникнуто шевченковским духом» / О. Унгурян // Факты. – 2013. – 30 янв.

10. Виставка Леоніда Литвина [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://museumshevchenko.org.ua/element.php?id=135>

11. Степовий В. «Зустріч із Ріхтером» / Володимир Степовий // Житомирщина. – 2013. – 12 листоп. – С. 8.

12. Поліщук Т. Автографи для еліти / Тетяна Поліщук // День. – 2013. – 4 квіт.

13. Яновська Л. Усі дороги ведуть до рояля / Людмила Яновська // Уряд. кур'єр. – 2013. – 24 квіт. – С. 20.

14. Клименко М. Таланти мріють про новий рояль / М. Клименко // Голос України. – 2013. – 10 квіт.

15. Северин-Мрачковська Л. В. Добродійність та меценатство як вияв взаємодії моралі та економіки: соціально-філософський аналіз / Людмила Василівна Северин-Мрачковська // Вісн. Держ. академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2012. – № 3. – С. 32–36.

16. PinchukArtCentre. Історія [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://pinchukartcentre.org/ua/about_us/history

17. Пінчук В. Віктор Пінчук – про добродійність / [Інтерв'ю вела] Л. Войтицька // День. – 2013. – 29–30 берез.

18. Остаповець Г. Пінчук віддає на благодійність два мільярди доларів / Галина Остаповець // Газ. по-українськи. – 2013. – 22 лют. – С. 3.

19. Непочатова Д., Жигун Л. Українська благодійність в Інтернеті: чому не працює система? / Дар'я Непочатова, Лариса Жигун [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/socium/ukrayinska-blagodiynist-v-interneti-chomu-ne-prasyuue-sistema-.html>

20. Гуторова Л. Юні таланти з України – в Європейському парламенті: фонд Ігоря Янковського [«Ініціатива заради майбутнього»] відкрив у Брюсселі виставку дитячих малюнків [«Україна очима дітей»] / Лариса Гуторова // Україна молода. – 2013. – 8–9 листоп. – С. 20.

21. Айзенберг И. Руководитель благотворительного фонда [«Инициатива во имя будущего»] Игорь Янковский: «Подводя итоги художественного конкурса, приятно осознавать, что в нашей стране так много талантливых детей» / Инна Айзенберг // Факты и коммент. – 2013. – 19 июня. – С. 7.

22. Фонд Ігоря Янковського нагородив дітей, що намалювали мирну Україну [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/culture/_fond-igorya-ankovskogo-nagorodiv-ditej-scho-namalyuvali-mirnu-ukrayinu/563363

23. Палиця І. Ігор Палиця – лауреат премії імені Євгена Чикаленка / Ігор Палиця ; [розмову вела] Н. Малімон // День. – 2013. – 27 листоп. – С. 8.

24. Тандрик Н. Ігор Палиця відроджує традиції благодійництва : волинський нардеп став лауреатом премії імені Євгена Чикаленка – визначного громадського діяча, благодійника, мецената української культури кінця ХІХ – початку ХХ століття / Наталія Тандрик // Волинь-нова. – 2013. – 31 жовт. – С. 7.

25. Малімон Н. Соціально відповідальний бізнес підтримує інтелектуальний продукт // День. – 2013. – 26 берез.

26. Ісаченко С. Громада скинулась / Світлана Ісаченко // Уряд. кур'єр. – 2013. – 23 жовт. – С. 24.

27. Народний депутат відмовився від зарплати : Степан Івахів віддаватиме свої депутатські гроші на потреби сільських шкіл та будинків культури [Волинської обл.] : [ред. ст.] // Волинь-нова. – 2013. – 24 січ. – С. 4.

28. У Каневі відкрили Тарасову церкву [Електронний ресурс]. Режим доступу:http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/temples

29. Стригун Л. Тарасова церква : Черкаська влада ініціює будівництво храму за малюнками Кобзаря [у м. Каневі за кошти благодійників] / Людмила Стригун // Україна молода. – 2013. – 28 лют. – С. 3.

30. У Каневі відтворюють церкву зі спогадів Шевченка та картин Мюнца [Електронний ресурс]. Режим доступу :<http://www.gazeta.lviv.ua/news>

31. Піркл Д. Медальєр Дмитро Піркл: «На державній пам'ятній монеті, присвяченій Петрові Дорошенку, я виявив помилку» / Дмитро Піркл ; [розмову вела] Н. Біловицька // Уряд. кур'єр. – 2013. – 23 лют. – С. 18.

32. Водвуд Р. Повернуті з небуття / Роман Водвуд // Галичина. – 2013. – 5 берез.

33. В Івано-Франківську завершили реставрацію ікони «Христос Пантократор» та скульптури святого Іона [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://paralleli.if.ua/news/37187.html>

34. Танащик О. Премія імені Кобилянської – для її музею / Оксана Танащик // Буковина. – 2012. – 4 груд.

35. Вперше вручено Премію імені Бориса Возницького за розвиток музейної справи [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua/-mincult/uk/publish/article/340440;jsessionid=C2DB00E3FCC57510F000BEFAF7C95A77.app2>

36. Десятерик Д. Тривимірна поезія, грошова проза // День. – 2013. – 16 квіт.

37. Гудыма М. Музею – аукцион, художникам – платформа / Мария Гудыма // Веч. Одесса. – 2013. – 16 фебр.

38. Яновський С. Три тисячі подарунків для музею / Сергій Яновський // Голос України. – 2013. – 5 січ. – С. 15.

39. Скрипник В. Червоний – то любов, а чорний – то журба / Віктор Скрипник // Голос України. – 2013. – 18 трав. – С. 12.

40. Українське меценатство: від створення музеїв до пошуку бізнес-вигод [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24476969.html>

41. Культурна політика України – оцінка міжнародних експертів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mincult.kmu.gov.ua/mincult/doccatalog/document?id=95770>].

42. Петрушенко М. Артисти допоможуть сиротам / Микола Петрушенко // Уряд. кур'єр. – 2014. – 20 трав.

43. Кирей В. «Народна філармонія» їде до військових / Владислав Кирей // Уряд. кур'єр. – 2014. – 23 квіт.

44. «Народна філармонія» за участю духовенства відвідує з концертами військовослужбовців у різних частинах України [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/25688-narodna-filarmoniya-za-uchastyu-duhovenstva-vidviduye-z-koncertami-vijskovosluzhbovciv-u-riznix-chastinax-ukrayini.html

45. Мистецький проект «Народна філармонія» – єднання заради усього народу України [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247397915&cat_id=244277212

46. «Народна філармонія» продовжує підтримувати бойовий дух військовослужбовців Збройних Сил України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://openukraine.org/ua/news/870-narodna-filarmonija-prodovzhuje-pidtrimuvati-bojovij-duh-vijsykovosluzhbovciv-zbrojnih-sil-ukrajini>

47. Національний академічний український драматичний театр імені Марії Заньковецької відвідав з благодійними гастролями Польщу [Електронний ресурс]. Режим доступу : cult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/359340?-search_param

48. Музиченко Я. Благодійність у законі / Я. Музиченко // Україна молода. – 2013. – 1 берез.

49. Багатолика добродійність України: чи можна відродити довіру? [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/socium/bagatolika-dobrodiynist-ukrayini-chi-mozhna-vidroditi-doviru-.html>

50. Культурна політика має погоджуватися з громадою [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/publish>

Матеріал підготувала

Шлепакова Т. Л.

голов. бібліограф

відділу наукового аналізу

і узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування *І. Г. Піленко*
Підписано до друку 26.06.2014. Обл.-вид. арк. 2,0. Б/т. Зам. 79. Безплатно

Ротапринт НПБ України, Київ-1, Грушевського, 1. Тел. 278-85-12